

IBEROAMÉRICA MARKANAKANA SARNAQAWINAKAPXATA KARTA QILLQATA

QALLTA ARUNAKA

Iberoamérica jach'a markanakana mallkunakapampi, píqichirinakampixa akhama arsupxi:

I Cumbre Iberoamericana mathapiwina arsuta amtawinaka amxasina; ukhamarusa, kuna laykutixa nanakaxa wali yatipxtha kunaymana markanakana maya tunuta sartatapa; ukhamarusa taqinisa kunaymana markanakata, kunaymana wilani, kunaymana amuyunakanitasa yatpaxthwa. Nanakana lurawinakajaxa taqi markana maya amuyunakapa, sarnaqawinakapa, taqinisa mayacht'asispa, ukhamarusa kunaymana uñstatanakasa, jakawinakasa jakisthapiñaparuwa ch'amachapxtha.

Kuna laykutixa wali wakisiriwa *Organización de las Naciones Unidas para la Educación, la Ciencia y la Cultura* utt'ata jach'a mathapitana markanakana sarnaqawinakapa, amuyunakapa nayraru sartañapataki kunaymana amuyutanaka, ukhamarusa kuna amuyunakatixa "*Declaración sobre la Diversidad Cultural*" (2001) ukana arsuta, ukhamarusa kuna amtawinakatixa 12, 13, 14 t'aqanakana arsutäki "*Convención sobre la Protección y Promoción de la Diversidad de las Expresiones Culturales*" XXXIII Conferencia General de la UNESCO, París markana iyawa satäkana uka amtawinaka amtasina.

Wali yäqata, wali ch'amanchatawa yaqha tuqi markanakankiri taqpacha píqinchiri jach'a utanakana markanakasana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapa nayraru sartañapataki luratanakapaxa. Ukhamarakiwa *Organización de los Estados Iberoamericanos para la Educación, la Ciencia y la Cultura (OEI)* nayraru sartañataki yanapatapaxa waliwa. Uka kikiparakiwa, kunanaktixa *Secretaría General Iberoamericana (SEGIB)*, taqpacha markanakana maynita mayniru yanapt'asipxañapataki luraña qalltapki ukaxa wali yäqataskarakiwa.

Nanakaxa yatipxtha, kawki markanakantixa jaqinakapaxa kikiya kamachinakani, kikiya phuqañanakani, ukanwa jaqinakapaxa kunanaktixa amuyupki uka lurapxani, ukhamatwa khitinakatixa uñstayapkäna, khitinakatixa yatipki; ukhamarusa khitinakatixa markanakapana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapa jakayapkani ukanakawa jani khitinsa jark'ata nayraru sartayapxani.

Markanakana sarnaqawinakapasa, yatitanakapasa, amuyutanakapasa kunjamatixa yaqha markanakanxa, jani khitinsa jark'ata sartki, taqinsa yäqata, aka pachana utjiri jaqinakana kamachinakapa uñ'atarjama, uka kikiparakiwa sartañapa; ukhamarakiwa, markanakana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapaxa wali yäqata, jaqinakana wayt'ata kamachinakapjama amuyutañapawa.

Sarnaqawinaka, yatitanaka, amuyunaka iyawa sasa apnaqataxa, marka jaqitasa amuyuyasixa, ukatwa ukaxa taqinsa mayacht'asiñataki, jani khitirusa t'acaqtañataki, jani armanukuñatakiwa; ukhamarusa, ukaxa sapa maynirisa, sapa markanakaparusa jupanaka kikiya yäqasiñaparuxa ch'amachi.

Aka pachana sartiri markanakana mayacht'asitapaxa, walja jaqinakana, markanakana jani kikiya yäqata, maya qhawqha munañani jaqinakana, markanakana munañanakaparuxa sartatawa; ukamipanwa ukaxa janipuniwa Iberoamérica jaqinakana, markanakana mayacht'asiñaparuxa yanapkiti, jani ukaxa maynita mayniruxa yanapt'asiña lantixa k'atampi maynita mayniruxa uñkatasiñaruxa ch'amachi.

Taqi maynisa, markanakapasa suma pampachasisa utjañataki, maynita mayniruxa kikiya yäqasisa aruskipasipxañataki, markanakana amuyunakapsa, yatitanakapsa maynita mayniruxa kikiya yäqasisa yanapt'asipxañataki; markanakasasa, yaqha markanakasa suma utjapxañapatakiwa nanakaxa yanapt'awinakaja yatiyapxtha.

Jaqinaka jakañapatakixa, kunaymana yatiwinaka, amuyuwina, sarnaqawinakawa wali wakisirixa, kunatixa ukanakaxa aka pachana utjiri jaqinakana nayraru sartañaparawa yanapi. Ukatwa taqi markana yatitanakapasa, amuyutanakapasa, sarnaqawinakapasa, jani khitinsa jark'atawa, taqinsa munatañapa, iyawa satañapa. Ukhamarakiwa, taqi tuqinsa uñt'atanaparaki, yatitañaparakiwa, ukhamatwa markanakasaxa kikipa jach'aptapxaspa.

Markanakana kunaymana yatitanakapa, amuyutanakapaxa, kawkita kawkirusa uraqinakapasa, kunjamasa aka pachankiri jaqinakana, yänakapata, jakirinakata amuyupxi uka qhananchiriwa. Ukhamawa, jaqinakana, markanakana khititapasa, kunjamatapasa janiwa jukirinakapata, utjawipa chiqata t'acaqatäkaspati.

Taqpacha markanakana sarnaqawinakapasa, yatitanakapasa, amuyutanakapasa kikipa uñjatañapa, yäqatañapaxa arsutanaka mayampi amtaskasina; ukhamaraki, nayratpacha jutiri markanaka, jisk'a markanaka kunjamapkitixa ukhama uñt'añataki, kunaymana chijinakata jark'acaqñataki, yatitanakapsa, amuyutanakapsa nayraru irptañatakixa, kunanakatixa luraña wakiski ukaxa wali amtata qhananchataskiwa.

Kuminiräranakana, jaqi markanakana yatitanakapata, kunaymana luraña yatitanakapata, kunanakatixa jupanaka kikipataki wakiqayapki, uka wayt'ata kamachinakaxa yatitaskaraki, uñt'ataskarakiwa.

Iberoamérica markanakaxa mayakispasa ukkamawa. Ukanxa jani yaqha chiqanakana uñasiri sarnaqawinaka, yatitanaka, amuyutanakawa qhansti; ukhamarakiwa, taqi markatakisa kunaymana sarnaqawinakasa, yatiwinakasa, amuyuwinakasa khuskha jukiripawa. Ukanakaxa jani chhaqtañapatakixa, kunaymana chijinakata jark'acaqña; ukhamarusa, nayraru sartayañawa wakisi.

Iberoamérica markanakana sarnaqawinakapasa, yatitanakapasa, amuyutanakapasa mayja mayjawa, ukaxa aka pachankiri jaqinakar

yatitaskiwa. Ukaxa markanakana sarnaqawinakapa uñt'ayiriwa, ukhamatwa kunaymana yatitanakani, amuyutanakanixa. Uka yatitanaka taypinxa arunakawa wali yäqañaxa; ukhamarakiwa, kunalaykutixa uka arunakana achachilanakata allchhinakaruxa mayjt'atapaxa wali yäqatarakiwa.

Nayra pachatpacha jutiri jaqi markanaru wasitata yäqañatakixa, arunakapa mayampi uñstayaña, jani chhaqtañapataki arunakapa parlaskakiñawa wakisi, kunalaykutixa ukaxa marka kankañaparuwa ch'amachi.

Kunatixa markanakana qullqipa, jukirinakapa mirañatakixa yatitanakapasa, amuyutanakasa wali chaninchatawa; ukhamarakiwa, ukanakaxa aka tuqinkiri jach'a suyusa jukirinakapa mirañaru, jaqinakapa nayraru sartañaparuwa ch'amachi.

Lurawinakasa, yänakasa kunaymana luqatanakasa jaqinakana masinapakampi, pachampi suma utjañataki amuyutanaka yatiyiriwa, ukatwa ukanakaxa janiwa qullqitakiki, jukiritakikiti wakiskixa, jani ukaxa, nayraqatxa jaqinakana suma utjañataki amuyutanakaparjama ch'amachatapaxa chiqaskapuniwa.

Jaqinakana amuyutanakapa uñstayata wali wakisiritapa iyawa sasina; kunjamatixa yaqha jaqinakana uñstayatanakapaxa uñt'atäkixa, uka kikiparakiwa jaqi markanakana uñstayata amuyunakaxa uñt'atañapa; ukhamarakikiwa, inuqirinakapa, uñstayirinakapaxa qhawqhäkitixa chanipaxa jukhampi chaninchatarakiñapawa. Taqinisa jani khitina jark'atawa yatitanakapasa, amuyutanakapasa uñt'atañapa, ukanakaxa iyawa satawa.

Markanakana kunaymana yatitanaka, amuyutanakaxa jani khitinsa jark'ata, jisk'achata, maynita mayniru khuskha yatikipayasina, uñt'ayasina jach'aptisa, nayrarusasarti; ukhamarakiwa, ukatakixa yaqha tuqinakana sartiri markanakampi yanapt'asiña wakisiritapaxa uñt'ataskiwa.

Jichha uñstiri sarnaqawinakasa, yatitanakasa, amuyutanakasa uñt'ataskiwa, ukanakaxa jaqinakana kunaymana jakatapata, qullqi, yänaka apnaqatapata

jutixa; ukhamawa ayllunakana, kumuniräranakana utjiri jaqinakaxa ch'amjasirixa maysata maysaruwa sarapxi, yaqhipanakaxa yaqha markanakaru utjirirakiwa sarxapxi, jach'a markanakansa mayja utjañanakarakiwa uñsti, kunaymana yänaka lurañanaka nayraru sartatapaxa yatitarakiwa, ukhamatwa machaqa amuyunakasa, yatitanakasa, lurañanakasa uñstaraki. Uka uñstatanakaxa maynita mayniru suma aruskipasiñaru, mayninakampi suma jakañaru, aruskipasipxañanakaparuwa ch'amachi.

Iberoamérica markanakana maynita mayniru yanapt'asitanakapampi sartiri; ukhamarakiwa yatitanakapasa, amuyutanakapasa khuskha yäqatañapataki, ch'amanchañataki yanapañaxa iyawa sataskiwa.

Kunanakatixa *Ministros de Cultura*, ukhamarusa *Políticas Culturales Iberoamericanas* p'iqichirinaka mathapiwina arsutäki, kunanakatixa *Iberoamérica* markanakana kunaymana yatitanaka, amuyutanaka kunaymana chijinakata jark'acaqñataki, nayraru irptañataki; ukhamarusa, Iberoamérica sapa markanakaxa marka kankañaparu, kunaymana yatitanakaparu, amuyutanakaparu ch'amachañataki, mayninakampi khuskha aruskipañataki, jani jisk'achasisa utjañataki *San José de Costa Rica* (2004) arsutana amtatäki; kunanakatixa "*Declaración de Córdoba*" (2005) amtatanxa *XV Cumbre Iberoamericana* jach'a markanakana p'iqichirinakaparu, mallkunakaparuxa, taqi markanakana yatitanakapa, amuyutanakapa khuskha sartapxañapataki ch'amachañataki; ukhamarusa Iberoamérica markanakaxa yatitanakapatsa, amuyutanakapatsa maynita mayniru yanapt'asiña utt'ayañatakixa "*Carta Cultural Iberoamericana*" wakichata qillqañaxa ch'amachatäphana siri amuyuxa puriyatawa; ukhamarusa, kunanakatixa "*Declaración de Salamanca*" amtatanxa maya "*Carta Cultural Iberoamericana*" qillqañaxa amtatäna, markanakana kunaymana sarnaqawinakapatpacha *Iberoamérica* markanakana khuskha jakañawjama utt'añaparu, jaqinakapasa t'aqisiña jakawita mistusina nayraru sartañapataki yanapaña amuyusina,

ARSUPXI

I JAKXATAÑANAKA

- Jaqinakana khuskha jaqichasiñapataki, t'aqisiña jakawita mistusina nayraru sartañataki; ukhamarusa jani khitisa jila yäqatañapatakixa, markanakana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapaxa wali chaninchatawa, ukhamarusa wali wakisirirakiwa.
- Markanakana kunaymana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapaxa jani walinakata jark'aqaña, nayraru irptañawa wakisi, kunatixa ukanakaxa *Iberoamérica* markanakana kawkita jutatasa, uñstatapa, marka kankañapa unanchi; ukhamarakiwa, ukawa walja jaqinakana, markanakana kunjamatapa, arunakapa, sarnaqawinakapa utjki, ukampi jach'aptapki uka unanchayasi.
- Maynita mayniru yanapt'asitanakapampi, yäqasitapampi, jani khitinsa jark'ayasiñampi, taqinisa khuskha yatitanaksa, amuyutanaksa uñt'asiñampi, maynita mayniru jakawinakapsa uñt'asiñampi, taqi markanakata sipansa *Iberoamérica* markanakjama sayt'añawa wakisi.
- *Iberoamérica* markanaka taypina kunaymana yänaka, yatitanaka, amuyutanaka taqina uñt'añapataki, mayikipasipxañataki yanapañawa wakisi.
- *Iberoamérica* markanakaxa, aka pacha yaqha tuqi markanakampi yanapt'asipxañanakapataki, ukhamarusa maynita mayniru suma aruskipasipxañanakapatakixa, khuyapayasiña, yanapt'asiñawa wakisi.
- *Iberoamérica* markanakanxa qhawqhäkitixa sarnaqawinakapasa, yatitanakapasa, amuyutanakapasa, yänakapasa, kunatixa jakaña pachana utjki ukanaka jani walinakata jark'aqañatakixa, *Iberoamérica* markanakaxa maynita mayniru yanapt'asipxañapawa wakisi.

II IYAWA SATA ARSUTANAKA

**MARKANAKANA SARNAQAWINAKAPA, YATITANAKAPA,
AMUYUTANAKAPA UÑT'AÑATA, JARK'AÑATA IYAWA SATA ARSUTA**

Aka pachana mayachasita, jani t'aqkxtayaña, mayta mayniru uñjasiña, arxatasiña iyawa sata arsutanakatakixa, yatitanakasa, amuyutanakasa wali

wakisiri wakt'asiri kamachinakjama amuyutañapawa. Uka wakt'asiri kamachinakaxa, aka pacha jaqinakana walinkañapataki arunaka taypina phuqañawa, ukhamatwa uka phuqañaxa, taqi jaqinakarusa, mathapita jaqinakarusa kunanakatixa ch'amanakapankki uka lurañaparua ch'amachi, uka kikiparakiwa, qhawqhakitixa yatitanakapasa, amuyutanakapasa ukanakaru mantaña, ukankaña walt'añaruwa ch'amachi. Uka wakt'asiri kamachinakaxa, jaqinakaruxa markanaka taypina khuskha yäqata jaqinakjama utjañaruwa wakiqayi; ukhamarakiwa, sapa mayni jaqisa markapa taypinxa jupanakawa qhawqhakitixa yatitanakapasa, amuyutanakapasa uka uñstayirinakjama, inuqirinakjama uñt'atapxixa.

LURAÑANAKARU MANTAÑATA IYAWA SATA ARSUTA

Iberoamérica marka tuqinakana, sapa jach'a markanaka tuqinakana kunaymana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapa nayraru sartañapatakixa, kunanakantixa wakiski ukanakaru taqpacha jaqinaka mantasina ch'amachatapaxa wakisiriwa. Ukatakixa qillqata kamachinaka, arxatiri utanakawa utjañapa, ukanakawa kunaymana wakisirinakankañaru ch'amachañapa.

MAYACHASIÑATA, YANAPASIÑATA IYAWA SATA ARSUTA

Jisk'a markanakpura, jach'a markanakpura mayacht'asitapaxa, taqi markanaka jani jisk'achasisa, taqisa khuskha yäqasisa sarnaqañanakaparua irpti, ukhamatwa *Iberoamérica* markanakaruxa jani jisk'achasisa sartañaparua ch'amachi.

Maynita mayniru yäqasiñxaru, ukhamarusa taqinsa khuskha irnaqatanakapxaru sartiri maynita mayniru kikipa yanapasiñawa *Iberoamérica* markanakana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapana wali yäqata thakipaxa.

JAYSAÑATA, KIKIPA UÑJASIÑATA IYAWA SATA ARSUTA

Iberoamérica markanaka taypinxa sarnaqawinakapasa, yatitanakapasa, amuyutanakapasa, taqi tuqiru sarañapataki, mayninakampi kikipa yäqasisina, aynisisa mayikipasiñatakixa maynita mayniru yanapasiñaru ch'amachañawa wakisi.

TAQSARU WAKT'IRI IYAWA SATA ARSUTA

Markanakana kunaymana yatitanakapa, amuyutanakapa taqinsa uñt'atañapataki, *Iberoamérica* markanakana sarnaqawinakapa khusa utt'ayañatakixa, taqina yatkaña, uñjkaña luratanakanxa, markanakana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapa yäqañawa wakisixa.

MAYNINAKAMPI ARKXATASISA SARTAÑATA IYAWA SATA ARSUTA

Markanakana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakaplayku wakichatanakasa, luratanakasa, kunjamatixa jukirinakapasa, jaqinakana sarnaqatanakapasa, aruskipatanakapasa, yatitanakapasa, amuyutanakapasa janiwa yaqhaqtatapxañapäkiti, jani ukaxa arkxatasipxañapawa, kunatixa *Iberoamérica* jukirinakapasa, jaqinakana jakawinakapasa nayraru sartañapataki ch'amachatañapawa.

MARKANAKANA LURATANAKAPATA, YÄNAKAPATA, LUQAÑANAKATA IYAWA SATA ARSUTA

Markanakana luratanakapa, yänakapa, luqatanakapaxa, aka pachana jaqinakampi chika jakirinakata amuyutanakapa apiriwa, ukatwa jukirinakapata sipanxa nayraqatankaraki, k'atampi yäqatarakiwa.

NAYRARU SARTAYAÑARU YANAPAÑATA, MAYACHASIÑATA, JANI KHITIRUSA ARMANUKUÑATA IYAWA SATA ARSUTA

Markanakaxa, kunapachatixa taqita amuyusina kunanaksa wakichapxi, kunaymana sarnaqawinakapsa, yatitanakapsa, amuyutanakapsa yäqapxi uka

pachawa jukirinakapa mirañapsa, jaqinakapana nayraru sartañapsa, jani khitirusa armanukuñsa jakxatapxi.

**MARKANAKAPANA   SARNAQAWIPLAYKU   ESTADONAKANA
AMUYUTANAKAPATA,   LUP'ITA   LURAWINAKA   IRPTAÑATA,
PHUQAYAÑANAKATA IYAWA SATA ARSUTA**

Markanakanxa qhawqhätixa kunaymana yatitanakapasa, amuyutanakapasa utjki uka chijinakata jark'aqañataki, nayraru irptañatakixa, kunaymana kamachinaka, lurañanaka amuyuñasa phuqayañasa estadonakana amparapankiwa.

III AMTATANAKA PHUQAÑAWJANAKATA

**MARKANAKANA   SARNAQAWINAKAPATA,   YATITANAKAPATA,
AMUYUTANAKAPATA; UKHAMARUSA, JAQINAKA WALINKAÑAPATAKI
ARUNAKATA**

Jaqinaka walinkañapataki arunaka nayraru aptañana, khuskhachañana, yatitanaka, amuyutanaka ch'amachaña wakisiritapaxa iyawa satawa. Markanakana sarnaqawinakaplayku amuyutanakasa, jakikiptañapataki chámachatasa, taqinsa uñjkañampi, yäqasiñampi; ukhamarusa jaqinaka walinkañapataki aru jaysañampi jakisthapitañapawa.

Ukhamarakiwa, jisk'achasitata qhispiñataki, markasa jaqinakjamaxa taqinisa kikipa wayt'aña, phuqaña kamachinakampi sartañatakixa, iyawa sata lurañanaka amuñuña wakisiritapaxa uñt'atawa.

**NAYRA PACHATA JUTIRI MARKANAKANA, JAQI MARKANAKANA,
ÁFRICA TUNUNI MARKANAKANA, YAQHA MARKANAKARU SARXIRI
JAQINAKANA   SARNAQAWINAKAPATA,   YATITANAKAPATA,
AMUYUTANAKAPATA**

Nayra pachata jutiri markanakana, jaqi markanakana, África tununi markanakana, yaqha markanaku sarxiri jaqinakana kunaymana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapaxa, Iberoamérica markanakana kunaymana sarnaqawinakapa, jakawinakapa taypinkirjamaxa wali yäqatawa, ukhamarusa aka pachankiri jaqinakana jukiripawa.

Ukata wakisiwa:

- Aka markanakana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapa nayraru irptañatakixa kunanakatixa lurañaäki, uka amuyusina luraña; ukhamarusa taqi chijinakata jark'aqaña, taqinsa munata amxasiña, achachilanakata allchhinakaru yatiyañawa wakisi.
- Uka markanakana nayratpacha jutiri kunaymana kusisiyañanakapsa, siwa sawinakapsa, jawarinakapsa nayraru irptaña; uka kikiparakiwa, iwxanakapsa, taqikuna luraña yatitanakapsa, taqikuna apnaqatanakapsa, uñstayatanakapsa, inuqatanakapsa uñt'ana. Taqpacha ukanaka jani khitinsa kamsata lunthatasiñata jark'aqañawa wakt'asi, kunatixa ukaxa inuqiripa, uñstayiri markanakatakixa janiwa walikiti.
- Markanakana sartawinakapana inuqata tunupa uñt'aña; ukhamarusa, kunanaktixa yatitanakapampi, uñstayatanakapampi, luratanakapampi luraña munapki, uka qhanpacha amuyusina jupanaka kikipawa sapxañapa.
- Kunanakatixa, qhawqhatixa yatitanakapa, uñstayatanakapa, lurawi lurawinakapa apnaqatata jalaqki, uka jaljtayasiñataki, qhawqhatixa sapa mayniru wakt'añapäki uka wakt'ayañatakixa kunanakatixa wakiski uka amuyusina phuqañawa wakisi.
- Markanakana jakawipana kunaymana lurawinakarusa, jani khitinsa jark'ata, ina ch'usa mantañatakixa, jaqi markanakana, África tununi markanakana, yaqha markanaku sarxiri jaqinakana kunaymana sarnaqawinakapana, yatitanakapana, amuyutanakapana chanipa uñt'añawa wakisi.
- Yaqha markanaku sarxiri jaqinakana, jach'a markanakasa taypina mayninakampi suma aruskipasiñaru, suma utjañaru yanapt'atanakapaxa uñt'atawa.

- Markanakasansa ina jaqisa, mistisa, janq'usa, ch'iyarasa jani kikipa uñjatasa, mayninakaru uñisnukuña, lakinukuña, jisk'achaña utjatapaxa yatitaskiwa, ukata ukhama jani walt'awinaka chhaqtayaña wakisiritapaxa iyawa sataskapuniwa.

TAQI CHUYMAMPI ARSUTA ARUNAKATA, LURATANAKA INUQATANAKATA

Taqi chuymampi arsuta arunakasa luratanakasa *Iberoamérica* kankañapa, kunaymana sarnaqawinakasa, yatitanakasa, amuyutanakasa qhananchiriwa; ukatwa ukanaka jani chhaqtañapataki, nayraru sartañapatakixa wali ch'amachañawa.

Taqi chuymampi arsutanaka, luratanaka uñstayatanakaxa, amuyt'awinaka, jaqi marka kankañapa, uñt'ayasitapa, jukirinakapa miratatapa, yatiñanaka uñstatapa, markanaka mayjt'ayata imxasiriwa, ukatwa taqi chuymampi arsuta arunakasa, luratanakasa taqinsa chuymart'asiñapataki, yatiqañanakapatakixa taqiru uñt'ayañawa wakisi.

WALJATA APSUTA, INUQATA YATITANAKATA, AMUYUTANAKATA

Waljata apsuta, inuqata yatitanaka, amuyutanakaxa, markanakana yatitanakapa, amuyutanakapa uñstayañaru, taqirusa uñt'ayañaru irpiriwa; ukhamarakiwa, ukaxa kunjamäkitixa jaqinakasa, markanakasa uka arsuri, jukirinakapa mirayiri, jilayiriwa.

Uka waljata apsuta, inuqata yatitanakata, amuyutanakata jutata utjirinakaru khuskhata taqinisa mantañanakapataki, maynita maynirusa pachpaki mayikipasipxañataki; ukhamarusa *Iberoamérica* markanakana sarnaqawinakapa, kunaymana yatitanakapa, amuyutanakapa yatiyañatakixa, akhamanaka lurañanakaru kiptatawa:

- *Iberoamérica* markanaka taypina yatitanaka, amuyutanaka uñstayañaru, lurawinakapa, utjirinakapa khuskha jaljtayañaru ch'amachañaraki, yanapañaraki.
- *Iberoamérica* markanaka manqhansa, yaqha tuqi markanakansa qhawqhatixa yatitanakapasa, amuyutanakapasa, uñch'ukiñanakasa, ist'añanakasa, tukt'awinakasa, ullaña pankanakasa utjki ukanaka khuskhata jaljtayañatakixa kunjamattixa yanapt'asipxaspa uka utt'ayañawa wakisi.
- Markanakasana maynita mayniru yanapt'asiñataki, yatitanakasa, amuyutanakasa sapa markatakisa uka kikipa miratatañapataki, , jani khitinsa jark'ata kawksarusa sarañapataki, taqi chiqansa uñt'ayañataki, maynita maynirusa jani qullqilyku mayikipasiñatakixa, kunaymana lurawinaka amuyusina utt'ayañawa wakisi.
- Kunanakatixa lurañanakxata yatitäki; ukhamarusa kunaymana yatitanaka mayninakaruyatiyañataki, uñt'ayañatakixa, kunaymana yanapt'asiñanakampi, waxt'anakampi uñstayañawa wakisi. Ukampiwa khaya qhipt'ata jach'a markanakana waljata apsutanakaparu ch'amachañaxa wakisirakiwa.
- Waljata apsuta inuqata yatitanakxata, amuyutanakxata, ukhamarusa kunanakatixa markanakana jukirinakapankki, sarnaqawinakapankki ukanakxata jakhutanakasa utjki uka nayraru sartayaña, mayninakaru yatiyaña, uñt'ayañawa wakisi; ukhamarakiwa,
- *Iberoamérica* markanakana sarnaqawinakapana kunanakatixa luratäki, kuna yatitanaka amuyutanakatixa utjki ukanaka purapata apsuñataki, jaljtayañataki amtanakaru arxatañawa wakisi, ukhamarusa, kawki markanakantixa waljata apsuta, inuqata yatitanakasa, amuyutanakasa qhipt'atäki ukanakaru nayraqata mantayañawa wakisi.

UÑSTAYIRINA, INUQIRINA KAMACHINAKAPATA

Sarnaqawinakana, yatitanakana, amuyutanakana, yant'ata yatiñanaka, yatichañanakana qhanstitr inuqatanakaxa ch'amachatarakini, jark'atarakiniwa, kunatixa inuqirinakana kamachinakapaxa taqinisa khuskhata yatiyawinaka

uñt'atampi, yatiñanakampi, yatitanakampi, amuyutanakampi jukha purata jalthapitaxa, jach'a markanakana nayraru sartatapa, walt'atapa imxasiriwa.

Inuqirinakana kamachinakapa imxasiñatakixa, kunanakatixa lurañanakataki machaqa yatitanaka uñstki uka jakxatañataki, kunaymana machaqa uñstatanakaru mantañataki, ukhamarusa kunaymana utjirinaka yatiyañatakixa, kunaymana lurawinaka ch'amachañawa wakisi.

MARKANAKANA SARNAQAWIPA, YATITAPA, AMUYUTAPA JUKĪRIPATA

Markanakana sarnaqawipa, yatitapa, amuyutapa jukĪripaxa, kunjamsa sapa maynisa aka pachanxa sarnaqtana, jaktana, kunanaksa lurtana uka qhananchiriwa. Ukhamarakiwa, *Iberoamérica* kumunirāranakapaxa kunjamsa uñasitapatpacha mayjt'apxi uka arsuriwa; ukatwa sapa markana kankañapa uñachayi.

Markanakana yatitapa, amuyutapa jukĪrinakapanxa, kunaymana yānakapampi, lup'itanakapampiwa ukanki, ukatwa kamachinakapaxa iyawa sataxa.

Markanakana sarnaqawinakapa, tatitapa, amuyutapa jukĪripaxa k'atampi uñt'asina, achachilanakata allchhinakaru yatiyasina, nayraru irptasina, chijinakata jark'acaqñawa wakisixa, ukatakixa kunanakatixa luraña wakiski uka lurañawa, aka pachana utjasirjamaruxa taqpachaniru wakt'situ; uka kikiparakiwa ukaxa markanakasa irpnaqiri, p'iqichirinakaruxa wakt'arakikiwa.

Kuna pachatixa markanakasana yatitanakapa, amuyutanakapa apxastana ukaxa, chiqpachapuniwa nayraru sartaspa, jaqinakapasa khuskha ukanakampixa kusist'apxarakispa, walt'apxarakispa.

Iberoamérica markanakana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapa jukĪripa iyawa sasa uñt'añataki, kuna jani walinakatsa jark'acaqñataki, yaqha tuqinakaru jani alakipañataki, jani lunthatasiñataki, jani kuna kamachini yaqha

tuqinaku apsu kutsuyasiñatakixa, taqi markanakana yanapt'asiñanakaparuwa waytata.

MARKANAKANA SARNAQAWINAKAPATA, YATITANAKAPATA, AMUYUTANAKAPATA, YATICHANAKATA

Kunalaykutixa markanakana sarnaqawinakapampi, yatitanakapampi, amuyutanakapampi, yatichañanakampixa, jani yaqhaqtatapkiti, ukata wakisiwa:

- *Iberoamérica* markanakana kunaymana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapa khusa uñt'añataki, wali yäqañatakixa *Sistema Educativo* taypina ch'amachañawa.
- Markanakana yatichaña tuqita amuyutanakarusu, wakichatanakarusu akhamanaka apantañawa wakisi: inquirí jaqinaku yanapt'aña, markanakana sarnaqawinakapata khusa amuyt'iri jaqinaka yatichaña.
- *Iberoamérica* markanakana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapa uñasitanakapatpacha sarnaqawinakapa *currículo* wakichataru apantañawa wakisi; ukhamarakiwa, taqpacha markanakasa khuskha yatiqañaru waytasiñanakapawa wakisi.
- Kawki chiqanakantixa nayra pachata jutiri markanaka, jaqi markanaka utjapki ukawjanakanxa, yatichañata amuyutanakaru, wakichatanakarusu taqinsa iyawa sata, amuyuta, kamachjama utt'ayata arunakapasa, amuyutanakapasa, yatiwinakapasa uskutañapawa.
- Taqpachanirusu khuskhata liyiñasa, qillqañasa, qallta yatichawi katuqañasa wakt'iwa; ukhamarakiwa, taqini liyiñapataki, taqpachani kuna liyiña pankanakarusu, pankanakani utanakarusu khuskhaki puriñanakapaxa wayt'aña kamachinakaskapuniwa.

MARKANAKANA SARNAQAWINAKAPATA, YATITANAKAPATA, AMUYUTANAKAPATA, PACHASATA.

Markanakana sarnaqawinakapampi, yatitanakapampi, amuyutanakapampi, aka pachankirinakampi, pachampixa mayachasitapxiwa. Aka mayachasitaru ch'amachañatakixa wakisiwa:

- Wiñaya taqpachani jani t'aqisisa jakañataki amuyusisa nayraru sartaña.
- Aka pachana utjirinaka, jaqinakapana yatitanakapa, amuyutanakapa khuskha chaninchañataki, jani walinakata jark'aqañataki, kunaymana lurawinaka aruskipaña.
- Aka pachasa chaninchañataki ch'amachañawa wakisi, kunatixa ukaxa markanakana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapa jukiripana maya chiqaparakiwa.

MARKANAKANA SARNAQAWINAKAPATA, YATITANAKAPATA, AMUYUTANAKAPATA, YANT'ATA YATIWINAKATA, LURAÑA YATIÑANAKATA

Iberoamérica markanakana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapa nayraru sartayañatakixa, yant'ata yatiwinaka, luraña yatiñanaka , taqpachani yanapt'asisa ch'amachañawa wakisi, ukhamatwa walt'awinakapaxa khuskhata taqinirusa munataparjamawa wakt'añapa.

Uka jakxatañatakixa, wakt'iwa:

- Sapa jach'a markanakana, mathapita jach'a suyunakana apnaqañataki amuyutanakapa nayraru irptaña, ch'amachaña; ukhamarakiwa, yant'ata yatiwinaka, luraña yatiñanaka yatxataña nayraru irptañataki, taqi tuqiru yatiyañatakixa, *Iberoamérica* markanaka yanapt'asiñanakaparu ch'amachañawa.
- Markanakana utjasiri taqpacha jaqinakana, machaqa uñstiri luraña yatiñanakaru, walt'atanakaparu khuskhaki puripxañapataki yanapañawa.
- Qhawqhatixa markanakana yatitanakapasa, amuyutanakapasa utjki uka uñstayañataki, mirañapataki, yatiyañataki, uñt'ayañatakixa, machaqa uñstiri luraña yatiñanaka nayraru irptaña, apnaqaña ch'amachañawa. Ukata

maysatxa, yaqha jaqinakaru yatichañaru yanapaña, markanakaxa maynita mayniru yatitanakapsa, amuyutanakapsa wakisitapjama, munatanakapjama mayikipasipxañapa.

MARKANAKANA SARNAQAWINAKAPATA, YATITANAKAPATA, AMUYUTANAKAPATA, YATIYAÑANAKATA

Yatiyawinaka puriyirinakaxa kunanaka uñstayañatakisa, markanakasana kunaymana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapa yatiyañatakisa, nayraru irptañatakisa khusa chiqawjapxiwa. Ukhamaxa akhamañapawa:

- Taqpacha kumunirāranakasa, taqpacha mathapita jaqinakasa luraña yatiñanakarusa, yatiyawi apnaqiri chiqawjanakarusa khuskhaki puripxañapataki ch'amachaña.
- Markanakana kunaymana sarnaqawinakapa jach'a suyunsa, aka pachansa uñt'añatakixa, Iberoamérica chiqawjanakana machaqa yatiyawi apnaqirinanaka uñstañaparu yanapañawa.
- Yatiyawi apnaqirinakana, jaqinakaru sarnaqawinakapata, yatitanakapa, amuyutanakapa luqaña wakt'ataparuru chaninchaña.
- Kumunirāranakapura aruskipañaparu, markanakana kunaymana yatitanakapa, amuyutanakapa jaqinaka taypina miratatañapatakixa yatiyawinaka apnaqirinakaxa maya jaqinkpansa, kumunirāranakankpansa nayraru sartañapataki ch'amachañawa.

MARKANAKANA SARNAQAWINAKAPATA, YATITANAKAPATA, AMUYUTANAKAPATA, MAYACHASITA JUKİRITA.

Markanakana sarnaqawinakapata, yatitanakapata, amuyutanakapata jaliri yānaka, lurañanaka uñstañapataki, mirañapataki, maysata maysaru apañatakixa, kuna lurañanakatixa wakiski uka lurañaru yanapañawa

Markanaka irptañataki amuyutanakaxa, aka uñstatanakxa taqi tuqitsa iyawa sasa uñt'at'añapawa, ukata nayraru sartañapatakixa kunatixa wakiski uka

wakichañawa. Jach'a markanaka taypinsa, *Iberoamérica* markanaka taypinsa uñt'atañapatakisa, chaninchatañapatakisa ch'amachatarakiñapawa.

MARKANAKANA SARNAQAWINAKAPATA, YATITANAKAPATA, AMUYUTANAKAPATA, YAQHA TUQI JAQINAKANA MARKANAKARU SART'ATATA

Markanakana sarnaqawinakapampi, yatitanakapampi, amuyutanakapampi, yaqha tuqi jaqinakana markanakaru sart'atapampi jakisthapiyañatakixa, machaqa lurawinakawa wakisi, kunatixa markanaka sart'iri jaqinaka irpanaqirinakaxa amuyutanakapansa, jakxatañanakapansa sapa urutjama jilxati. Ukatwa uka jakisthapiyañaxa ch'ama jakxatañaru, jalantañanakaru puriña wayt'asi, ukhamatwa jukirinaka suma imxasinawa wakisi. Uka kikiparakiwa kunaymana lurañanaka, suma apnaqatañapataki uñstayi.

Ukhamawa, ukatakixa:

- Markanakaru sart'iri jaqinakataki amuyuta lurawinakaxa, markanakana kunaymana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapa wali yäqapxañapa, kunjamäkitixa ukhama uñjañapa.
- Kunanakatixa markanakaru sart'iri jaqinakataki lurawinaka luratäki ukata jalaqatanakaxa, markanakana kunaymana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapa wiñaya jakañaparuxa yanapañapa.
- Markanaka sarnaqawinakapa irptañataki amuyutanakaxa, sart'iri jaqinaka apnaqirinakana lurawinakaparuxa khuskhata amuyusina yanapañapawa.

IV IBEROAMÉRICA MARKANAKANA SARNAQAWINAKAPATA

Iberoamérica markanakanxa, sarnaqawinakapasa, yatitanakapasa, amuyutanakapasa taqiwjana jakaski, ukata yaqha chiqanakata sipanxa mayjarakiwa; ukanxa kunjamatixa achachilanakapaxa jakapkäna, kunjamatixa tununakasa mayjäki, sarnaqawinakasa mayjäki, uka uñt'ayasi.

Iberoamérica markanaka mayachasitapaxa, kunaymana jakawinakaparu, sarnaqawinakaparu iyawa sasawa uñt'asiyi. Ukata ukaxa yaqha markanakampi khuskhata aruskipañaruwa apasi.

Jach'a suyunakpura yanapt'asiñanakapataki ch'amachasiñawa wakisi, kunatixa ukampixa Iberoamérica markanakaxa, aka pachankiri markanaka taypiruxa walpacha sarxarutawa mantaspa.

Ukhamawa, aka arsutanaka taypinxa, kunanakatixa iyawa satäki, amuyunaka, jaqinakana wali utjañapataki inuqata arunakawa aka kartana yäqkaña qillqantataxa, ukata nayraru sartañapataki ch'amachatarakiniwa, kunatixa uka arsutanaka patxaruwa Iberoamérica markanakana sarnaqawinakapa, yatitanakapa, amuyutanakapasa sayt'arakini.